

XXVII

SEJM WALNY PIOTRKOWSKI 1519 R.

WSTĘP

Sejm ten został zwołany 7 grudnia 1518 r. do Piotrkowa na 2 lutego 1519 r. Sejmiki odbyły się w styczniu, same zaś obrady sejmowe trwały od 9 lutego do 17 marca 1519 r.¹ Toczyły się one pod wrażeniem zaogniającego się coraz bardziej konfliktu z Prusami Zakonnymi i z Moskwą oraz w sytuacji całkowitego zamętu na kresach południowo-wschodnich². Tym się tłumaczy fakt, że sprawy organizacji obrony państwa także i na tym sejmie zajęły wiele miejsca, choć później niektóre z postanowień uznane zostały za *constitutiones temporales* i były pomijane. Stąd także obecność konstytucji lokalnie obowiązujących, dotyczących sytuacji na Podolu.

Podstawowy dorobek sejmku piotrkowskiego wpisany został dwukrotnie do Metryki Koronnej³, a także rozesłany po kraju w postaci ekspedycji z kancelarii królewskiej, jak świadczy wpis w księgach ziemskich łęczyckich⁴. Wydrukowany też został w urzędowym wydaniu z 1524 r. pt. *Statuta Serenissimi Domini Sigismundi Primi*, ale w wersji bardzo uproszczonej: z 36 artykułów pierwszej redakcji z 1519 r. zawiera ona połowę, to jest 18 artykułów, pozbawionych formuły początkowej i końcowej.

Konstytucje tego sejmku – jak to wyraźnie zaznaczono we wstępie i w artykule 36 – miały charakter czasowych, z trzyletnią mocą obowiązującą. Redakcja z 1524 r., opuszczając zarówno ów wstęp, jak i artykuł 36, nadto selekcyjnie pozostawiła przepisy, potraktowała te, które zamieściła, bez żadnych zastrzeżeń, jako *constitutiones perpetuae*. Jako takie weszły one też do wydania zamojskiego z 1602 r. i na jego podstawie – do *Volumina Legum*.

Na sejm piotrkowski 5 marca 1519 r. wniesiony też został inny obszerny i poważny tekst, mianowicie *Statuta iuris Armenici*; uzyskał on na tym sejmie zatwierdzenie królewskie. Tekst statutów ormiańskich, zachowany w kilkudziesięciu rękopisach i parokrotnie drukowany⁵, w niniejszym wydawnictwie pomijamy.

Z aktów prawnych, powstałych na sejmie piotrkowskim 1519 r., tu opublikowano następujące:

I. *Constitutiones conventus generalis regni*, z 5 marca 1519 r.⁶ Za wzorem O. Balzera,

¹ W. Konopczyński, *Chronologia sejmów*, nr 28, s. 135, nie podaje dokładnych ram czasowych. Zaczepnięte one zostały z pracy W. Uruszczaka, *Sejm walny koronny w latach 1506-1540*, Warszawa 1980, s. 193.

² Dorobek tego sejmku por.: MRPS, cz. IV, vol. 1, s. 168-171, nr 2893-2958 oraz vol. 2, s. 198 i nn., nr 12045, prawdopodobnie do nr 12171.

³ MK₂, t. 33, s. 563-569 oraz MK₁, t. 34, k. 42-16.

⁴ AGAD, Z. Łęcz. t. 1, k. 141-149.

⁵ Por. obszernie omówienie jego podstawy źródłowej, dokonane przez O. Balzera w CIP, t. III, nr 215, s. 401-427, poprzedzające edycję tekstu łacińskiego oraz jego polskich przekładów, ibidem, s. 427-538. Pomnikowi temu poświęcił O. Balzer odrębną monografię pt. *Statut ormiański w zatwierdzeniu Zygmunta I z r. 1519*, „Studia nad historią prawa polskiego”, t. IV, z. 2, Lwów 1910; ibidem omówienie literatury tego problemu.

⁶ Informacja o rękopisach: por. wyżej przypis 3 oraz zestawienie sporządzone przez O. Balzera, CIP, t. III, nr 210, s. 385. Drukiem ogłoszone zostały te konstytucje w wersji z 1519 r. w AT, t. V, 1855, nr XV, s. 10-14, zaś w wersji z 1524 r. – poza wspomnianymi drukami urzędowymi z 1524 r. (*Statuta Serenissimi Domini Sigismundi Primi*) i ich edycją zamojską z 1602 r. – w VL, t. I, s. 387-391, pod tytułem: *Constitutiones Conventus Petricoviensis de anno Domini 1519*.

drukujemy równolegle obydwie wersje tych konstytucji, opierając się w pierwszej z nich na Metryce Koronnej, w drugiej zaś – na *Volumina Legum*.

II. *Privilegium generale omnium libertatum ecclesiae Gnesnensis*, wydany na sejmie 25 lutego 1519 r.⁷

III. *Litterae universalium super exactionem civilem et fertonum in conventu Piotrkoviensi institutam*, z 5 marca 1519 r.⁸

IV. *Aliud universale ad omnes de solvendis ducillorum exactionibus*, z 5 marca 1519 r.⁹

V. *Modus iudicandi malefactorum per capitaneum Camenecensem a nobilitate Podoliae praescriptus confirmatur*, z 5 marca 1519 r.¹⁰

VI. *Constitutio de valore monetae Lithuanicae in terra Podoliae currentis*, prawdopodobnie z 5 marca 1519 r.¹¹

VII. *Litterae restium*¹². Są to wici na wyprawy wojenne przeciw Tatarom oraz przeciw Zakonowi Krzyżackiemu; wprowadzić nie powoływały się one wyraźnie na sejm z 1519 r., ale były wynikiem toczącej się tam dyskusji:

A. *Litterae restium contra Thartaros preparatae quidem sed non publicatae*, z 8 sierpnia 1519 r.

B. *Litterae restium post conventum Sandomiriensem contra insultum Thartarorum editae, in terrisque Russiae et Minoris Poloniae publicatae*, z 9 września 1519 r.

C. *Litterae universales missae in Maiorem Poloniam contra Magistrum, in vim primarum et secundarum restium*, z 12 października 1519 r.

⁷ Tekst ten wpisany został do MK₁ t. 34, k. 61-62v. Drukiem ogłoszony przez A. Olszowskiego, *De archiepiscopatu Gnesnensi* [b.m., 1673], s. 188-192 i J. Załuskiego, *Epistolae historico-familiares*, 1709, I. Zapewne Olszowski, a za nim Załuski oparli się bądź na oryginalnym dyplomie, bądź na pochodzącej odeń kopii, modernizując pisownię tekstu i imion świadków. Wreszcie wydał ten tekst O. Balzer (CIP, t. III, nr 209, s. 381-385) pod długim, ale ściślejszym tytułem: *Ordinatio theloneorum pontalium aggeralium a subditis archiepiscopatus Gnesnensis in civitatibus et oppidis regni atque a terrigenis regni in bonis archiepiscopatus Gnesnensis solvendorum*. W niniejszym wydawnictwie przedrukowujemy tekst za O. Balzerem.

⁸ Tekst ten, wpisany do MK₁, t. 34, k. 22-23, oraz MK₂, t. 33, s. 558-560, przekopiowany też w innych rękopisach z XVI-XVIII w. (ich zestawienie por. O. Balzer, CIP, t. III, nr 211, s. 395) został współcześnie wydany drukiem; jest to druk urzędowy (por. B. PAN, TS, nr 1005). Przedruki por.: AT, t. V, 1855, nr XIV, s. 9-10 oraz O. Balzer, CIP, t. III, nr 211, s. 395-397; tamże akt ten nosi tytuł: *Litterae universales contributionum publicarum*. W niniejszym wydawnictwie przyjęliśmy tytuł z najstarszego druku urzędowego, z 1519 r.

⁹ Tekst ten zawarty jest w MK₂, t. 33, s. 561-563; stamtąd opublikowany został przez O. Balzera (CIP, t. III, nr 212, s. 397-399) pod tytułem: *Litterae universales contributionis ducillorum*. Publikujemy go tu pod oryginalnym tytułem z MK₂, na podstawie MK i CIP.

¹⁰ Tekst ten zapisany został dwukrotnie w MK₂, t. 33, s. 264-265 i 398-399. O. Balzer opublikował pod tytułem: *Ordinatio de furtis et latrocinis in terra Podoliae coërcendis* (CIP, t. III, nr 213, s. 399-400). Przedrukując go w niniejszej edycji pod tytułem zaczerpniętym z MK (por.: MRPS, cz. IV, vol. 2, s. 201, nr 12103), pragniemy podkreślić, iż jest to niewątpliwie uchwała sejmiku lub innego zjazdu szlachty podolskiej, zatwierdzona przez króla na sejmie i przez to podniesiona do rzędu konstytucji sejmowych. Stanowi ona kontynuację ordynacji z 6 III 1518 r. (por. wyżej, konstytucje sejmu krakowskiego z 1518 r., nr III). Tym samym data 5 III 1519 r. jest datą confirmacji, a nie datą powstania tego tekstu.

¹¹ Tekst ten zawarty jest w MK₂, t. 33, s. 399-400, gdzie nosi tytuł: *Litterae ad capitaneum Camenecensem, ne moneta carius accipitur regia in terra Podoliae, quam in aliis partibus regni*. W MK tekst ten nie został opatrzonej datą, ale ściśle sąsiedztwo z aktami, pochodzącymi z 5 marca, każe się i tu takiej daty domyślać. Wiąże się on z następującymi konstytucjami: ogólną z 1515 r. (por. wyżej konstytucje sejmu krakowskiego z 1515 r., nr III) oraz konstytucją dotyczącą Podola z 1518 r. (por. wyżej konstytucje sejmu krakowskiego z 1518 r., nr III, art. 15). Wydany był drukiem przez O. Balzera (CIP, t. III, nr 214, s. 400-401), pod takim właśnie tytułem jak w nagłówku i stamtąd przejęty do niniejszej edycji.

¹² Wpisane do MK₂, t. 33, s. 453, 460 i 462, opublikowane zostały w AT, t. V, 1855, nr LXX, s. 72-73, nr LXXXI, s. 79-80 i nr CV, s. 109-110. W. Uruszczak oraz I. Dwornicka skolacjonowali teksty AT z MK (na podstawie mikrofilmu AGAD, nr 700) i z tymi poprawkami publikujemy je w niniejszej edycji.